

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Obor Provoz a ekonomika

Bakalářská práce

**Ochrana a omezení lidských a občanských práv v důsledku bezpečnostní
situace**

Vypracoval: Jiří Matějček

Vedoucí bakalářské práce: JUDr. Viktor Jansa, CSc.

© 2005

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Ochrana a omezení lidských a občanských práv v důsledku bezpečnostní situace vypracoval samostatně za použití uvedené literatury a po odborných konzultacích s JUDr. Viktorem Jansou, CSc.

30. června 2005

.....

Poděkování vedoucímu bakalářské práce

Děkuji panu JUDr. Viktoru Jansovi, CSc. za odbornou pomoc a cenné rady při zpracování bakalářské práce.

Ochrana a omezení lidských a občanských práv v důsledku bezpečnostní situace

Souhrn

Bakalářská práce se zabývá ochranou a omezením lidských práv a změnami v zacházení s nimi po 11. zářím 2001.

V první části se bakalářská práce věnuje historickému vývoji lidských práv obecně. Postupně charakterizuje období od antiky, přes 2. světovou válku až po současnost, Listinu základních práv a svobod, dnešní vliv terorismu na společnost a následky těchto hrůzných činů. Uvádí články Základní listiny práv a svobod, kde se píše o různých omezení práv. Zmiňuje nejdůležitější důvody omezení lidských či občanských práv a porovnává dodržování práv podle nejdůležitějších evropských dokumentů zabývajících se touto problematikou.

V následující části se tato práce věnuje hlavně terorismu a bezpečnosti státu. Je zde podrobně rozepsána bezpečnost v České republice a bezpečnost, svoboda a právo, jak je definovala Amsterodamská smlouva.

Na závěr bakalářská práce dává návrhy do budoucna a analyzuje chování dnešních států v boji proti terorismu, který je nejčastějším argumentem pro omezování lidských a občanských práv.

Klíčová slova: lidská práva, terorismus, Listina základních práv a svobod, omezování práv, bezpečnostní situace

The Protection and limitation of human and civil rights in effect of security

Summary

The theme of this bachelor's thesis is the protection and limitation of human rights and changes that have occurred to them after September 11. 2001.

In the first part, the bachelor's thesis deals with historical development of human rights in general. It characterizes time periods from antique period till today, the Bill of Rights (the Declaration of Basic Rights), the influence of terrorism on society and the results of these horrible acts. It quotes the Bill of Rights, which is concerned with various curtailments of rights. It states the most important reason for limitations of the human or civil rights and compares the abundance to these laws in the most important European documents that concern themselves with the subject.

The next part is dedicated to terrorism and national safety. The security of Czech Republic is detailed within, as well as freedom and rights according to the Amsterdam Treaty.

The conclusion of this thesis gives suggestions and analyzes the behavior of present-day countries in the fight against terrorism, which is the most frequent argument for the limitation of human rights.

Key words: human rights, terrorism, the Bill of Rights, limitation of rights, security situation

Obsah

1. Úvod	4
2. Cíl práce a metodika	5
2.1 Cíl práce	5
2.2 Metodika	5
3. Vývoj ochrany lidských práv	6
3.1 Obecné definice lidských práv	6
3.2 Historie ochrany práv v ČR	7
3.3 Novodobá historie ochrany práv a ČR	8
4. Střet ochrany lidských práv	9
4.1 Listina základních práv a svobod	9
4.2 Vliv terorismu	11
5. Hlavní důvody omezení práv	13
5.1 Terorismus	13
5.2 Válka	14
5.3 Omezení základních práv v rámci nástrojů Rady Evropy	15
5.4 Články 8, 9, 10 a 11 podle „Úmluvy“	16
5.5 Omezení základních práv podle Charty kvůli terorismu	19
6. Hrozby společnosti	21
6.1 Obecně	21
6.2 Terorismus jako největší hrozba	22
7. Bezpečnost státu	23
7.1 Bezpečnostní situace	23
7.2 Vnitřní bezpečnost státu	24
7.3 Amsterodamská smlouva	25
7.4 Informace	28
7.4.1 Právo na informace	28
7.4.2 Osobní údaje	30
8. Prognóza a harmonizace problému	32
9. Závěr	34
10. Seznam literatury	35
11. Přílohy	36

1. Úvod

V dnešní době se stále častěji mluví o různých opatřeních, které vedou k omezování občanských práv. Tyto změny zákonů, vyhlášek či mezinárodních smluv se dotýkají každého moderního člověka, který žije ve společenství lidí. Od narození má každý člověk deklarovaná práva, jež mu nelze odepřít, ale postupem času buď tato práva zůstávají, mění se nebo ruší a vznikají nová. Mnoho z nich se mění v důsledku ochrany práv a bezpečnosti. Částí právních textů zabývající se bezpečnostní situací a lidskými právy, se budu zabývat ve své bakalářské práci. Hlavním tématem bude nejširší lidské právo- „právo na svobodu“, jež je v dnešních dnech často lidem upíráno či omezováno z nejrůznějších důvodů. Hlavním důvodem bude v našem případě veřejná i vnitřní bezpečnost a různá opatření v důsledku teroristických útoků. Lidská práva jsou širokým tématem a počet jednotlivých základních práv, které platné právo rozlišuje se pohybuje v řádu desítek. Právo na svobodu je jedním z nejdůležitějších pojmů, a proto by mělo být nejlépe chráněno a dodržováno.

Dnešní svět je poznamenán mnoha situacemi, které otřásly celou planetou, a proto vzniká nový trend omezení lidských práv. Tento, v současnosti velmi aktuální problém, má vysvětlení, avšak ne vždy lze lidská práva omezovat za zástěrkou boje proti terorismu.

2. Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Ochrana a omezení práv kvůli jakýmkoliv opatřením není z právního hlediska ničím novým a určitě je nejednoznačným tématem. Cílem mé práce je proto nastínit aktuální situaci ohledně různých opatření, která by mohla být v rozporu s mezinárodními smlouvami nebo Listinou základních práv a svobod. Jelikož Listina základních práv a svobod i jiné mezinárodní dokumenty obsahují možné situace k (dočasnému či úplnému) omezení svobod, je tato problematika řešena na úrovni spekulativní s opíráním se o právní texty týkající se hlavně boje proti terorismu a jiné ochrany bezpečnosti státu. Podotýkám, že toto velmi komplikované a rozsáhlé téma nelze v práci daného rozsahu ani zdaleka uspokojivě obsáhnout.

2.2 Metodika

1. Identifikace problému

- ujasnění si daného problému
- stanovení cílů

2. Volba vhodného postupu práce a vypracování práce

- promyšlení jednotlivých kroků pro vypracování bakalářské práce
- analýza právních textů, mezinárodních smluv a dokumentů
- syntéza právních informací

3. Vypracování analytické práce

- analýza získaných informací
- zpracování podkladů do bakalářské práce

4. Vypracování práce

- sjednocení získaných informací
- formulace výsledků a závěr

3. Vývoj ochrany lidských práv

3.1 Obecné definice lidských práv

„Účelem ochrany základních práv je hlavně zabránit nepřipustným zásahům státní moci do základních práv osoby, přičemž se předpokládá, že toto právně závazné jednání (konání nebo opomenutí) státu bude účinně soudně vynutitelné.“¹

Pojem přirozeného práva je jedním z klasických produktů antiky. Ve filozofickém významu vyjadřoval poměr mezi jedincem a „veškerenctvem“ a jeho klasickým vyjádřením bylo: „Každému, co jeho jest.“ Tímto by se dala charakterizovat úplně první lidská práva -v té době to bylo např. právo na život, rodinu a vlastnictví, avšak nejcharakterističtějším znakem bylo přirozené právo na svobodu a rovnost.

Pojem lidská práva a jeho společenská funkce vyrůstá ze setkání a konfrontace člověka či lidské společnosti a moci. Státní moc ve všech zemích, dobách, v nejrůznějších situacích a ve všech společenských systémech vykazuje tendenci osamostatnit se vůči společnosti, nebýt jejím pouhým nástrojem, stát se naopak jejím pánem, a její členy, lid, ovládat jako poslušné poddané. Tato tendence je zjevná tam, kde jde o absolutní monarchii, totalitní diktaturu, ale existuje někdy i proti vlastním prohlášením nositelů moci v mocenském aparátu i tam, kde je oficiálně zavrhována a popírána. Nepřímo jí podporuje tendence občanské a politické pasivity lidí, spokojujících se úlohou poddaných, zvláště tam, kde jejich osobní potřeby jsou uspokojovány bez velkých potíží a problémů.

Uznávání, respektování a obrana práv a svobod člověka znamená vymezení moci státu vůči společnosti. V historii k němu dochází v okamžicích, kdy si podstatná část společnosti uvědomuje nutnost i možnost stanovit hranice vládnoucí moci vytyčením a zabezpečením vlastních pozic, požadavků a práv.

Prvním zcela odlišným chápáním práv občana oproti minulosti je Deklarace práv člověka a občana ve státech vznikajících severoamerické unie. Deklarace práv člověka a občana, formulována nejprve ve Spojených státech a prostřednictvím francouzské revoluce přenesené i na evropský kontinent, znamená od konce 18. století politický i právní začátek nové epochy státního života celé evropsko-americké civilizace.

„Obě deklarace jsou v podstatě chartou, zakládající ve vědomém protikladu k minulosti laický stát, omezený na funkce čistě unitární. Je to stát, který se vědomě zřekl kontroly práv svých občanů, označiv je spolu s jinými za práva nezczizitelná a považoval sám sebe za nástroj jejich obrany.“²

1. Lukášek L., Vývoj lidské dimenze (ochrany lidských práv a základních svobod) v komentovaných dokumentech, Oeconomica, Praha 2003

2. Komárková B., Původ a význam lidských práv, SPN, Brno 1990

Zde je poprvé použit pojem nezczizitelná práva a myšlenka, že stát, podle teorie, o kterou se opíral, byl vytvořen smlouvou svobodných jedinců.

3.2 Historie ochrany práv v ČSR

Jedním z nových států ve střední Evropě byla Československá republika. Washingtonská deklarace z 18. října 1918, vypracovaná T.G.Masarykem, dávala rodícímu se Československu jednoznačně jak republikánskou, tak i demokratickou dimenzi, opírající se o respektování lidských a občanských práv. V tomto duchu vyzněla i nová ústava z roku 1920 obsahující přímo výčet hlavních občanských práv, jako princip rovnosti, svobodu osobní a majetkovou, svobodu domovní, svobodu tisku, právo shromažďovací a spolkové, právo petiční, tajemství listovní, svobodu učení a svědomí, svobodu projevu mínění a zvláštní ochranu manželství a rodiny. Z povinností zakotvovala brannou povinnost.

Zvláštní pozornosti se dostalo ochraně národnostních menšin, na niž dohlížela Společnost národů, která úroveň jejich respektování a uplatňování v ČSR považovala za jednu z nejlepších ze států, jež se k tomu zavázaly. ČSR tak učinila ve smlouvě z 10.září 1919, podepsané v Saint-Germain-en-Laye.

Československo zůstalo po celou dobu mezi válkami demokratickým ostrůvkem ve středu Evropy a azylem pro ty, kdo pro své demokratické přesvědčení museli ve svých zemích čelit pronásledování, ať už šlo o rakouské uprchlíky před fašismem z počátku třicátých let, odpůrce Pilsudského diktatury v Polsku, či horthyovského režimu v Maďarsku a logicky i pro uprchlíky před nacistickým řáděním v Německu. Snad i tím Československo patřilo mezi první oběti nacistické agrese koncem třicátých let. Mnichovský diktát se stal jak ortelem nad demokratickým Československem, tak i prologem druhé světové války, kde lidská práva byla ničena způsobem do té doby zcela neznámým. Zcela logicky proto jak vnitřní tak i zahraniční odboj proti nacistické okupaci věnovaly otázce lidských práv velkou pozornost.

Druhá světová válka představovala období, kdy zločiny fašistických mocností a zejména hitlerovského Německa dosáhly zcela nevídaných a neslýchaných rozměrů, ať už šlo o masové vraždění politických odpůrců či přímo likvidaci určitých rasových a etnických skupin a pronásledování jiných národů a národností. Stále větší část světové veřejnosti byla pobouřena, jak se postupně dozvídala o nacistických zločinech v koncentračních táborech a na okupovaných územích. Odpovědi se jí dostalo v „Atlantické chartě“ ze 14. srpna 1941, v „Deklaraci Spojených národů“, vyhlášené 1. ledna 1942, a posléze i v Chartě OSN.

Poválečné uspořádání mělo být podle uvedených dokumentů budováno na principu „víry v základní lidská práva, v důstojnost a hodnotu lidské osobnosti, v rovná práva mužů a žen a národů velkých i malých“, i na zásadě podpory „sociálního pokroku a zlepšování životní úrovně ve větší svobodě“. Pod silným

tlakem veřejnosti po roce 1945 skutečně došlo k rychlému rozvoji ochrany lidských práv uvnitř států i na mezinárodní úrovni, i když se jednalo o trend, kterému stálo v cestě mnoho překážek a který nezasáhl stejnou měrou všechny části planety.

3.3 Novodobá historie ochrany práv a ČR

Pojetí lidských práv prošlo dlouhým vývojem - jejich mezinárodní ochrana v dnešním pojetí se ale začala institucionalizovat až ve 20. století a především tedy po druhé světové válce, kdy byly založeny hlavní mezinárodní organizace, které se ochraně lidských práv věnují: Organizace spojených národů a Rada Evropy. Hlavním průlomem byl den 10.12.1948, kdy OSN přijalo rezoluci č. 217/3 Všeobecnou deklaraci lidských práv a svobod. Vyjadřovala shodu všech států o tom co se rozumí pod pojmem lidská práva a svobody. ČSSR přistoupila k dohodě v říjnu 1968, avšak teprve po sedmi letech FS ČSSR dohodu ratifikovalo. V platnost byla uvedena r. 1976 publikováním vyhl. č. 120/76 Sb. Ke skutečného naplnění přijatých závazků došlo až po 17. listopadu 1989.

Základním ústavním zákonem, garantujícím dodržování lidských práv a svobod v ČSFR, se stala Listina základních lidských práv a svobod (dále jen „Listina“) přijatá Federálním shromážděním ČSFR 9.11.1991. FS tak učinilo dvěma legislativními akty. Prvním byl ústavní zákon uvozující „Listinu“, druhým listina sama. „Listina“ je nadřazená ostatním právním aktům, které se jí musí přizpůsobit. Představuje ústavní právo hmotné, ostatní normy ústavního práva mají povahu institucionální, organizační, procedurální. Nás budou zajímat hlavně části týkající se omezení lidských a občanských práv (čl. 4 odst. 3, 4, 14 a 17) a jejich ochrana (čl. 7, 8, 10 a 19).

Na Listinu základních práv a svobod navázala Rada Evropy Evropskou úmluvou o lidských právech (dále jen „Úmluva“), která byla podepsána v Římě dne 4. listopadu 1950. Tato „Úmluva“ vytvořila systém mezinárodní ochrany lidských práv tím, že občanům dala možnost obracet se na soudy. Během dalších let vznikalo mnoho úmluv, úprav, dodatkových protokolů a smluv, jenž upravovali vztahy týkající se lidských práv. Mezi nejdůležitější patří bezesporu Charta základních práv občanů EU (dále jen Charta). Ta vznikla v reakci na padesáté výročí Všeobecné deklarace lidských práv v prosinci roku 1998, kde rozhodlo zasedání Evropské rady v Kolíně nad Rýnem ve dnech 3. – 4. června 1999 o sepsání návrhu charty základních práv do konce roku 2000. Evropská rada považovala za žádoucí, aby byla základní práva aplikovatelná na úrovni Unie sjednocená v Chartě, aby se tak zvýšilo všeobecné povědomí o těchto právech. Charta je založena na smlouvách Společenství, mezinárodních úmluvách, jako je např. Evropská úmluva o lidských právech z roku 1950 nebo Evropská sociální charta z roku 1989, dále na ústavních tradicích členských států

Unie a na různých deklarácích Evropského parlamentu -vstupem do EU se Česká republika zavázala dodržováním Charty i jiných smluv týkajících se dodržováním lidských práv.

4. Střet ochrany lidských práv a bezpečnosti

4.1 Listina základních práv a svobod

V dnešní době není úplně lehké říci, kdy přesně začal pomyslný konflikt mezi bezpečností státu (občanů) a ochranou občanských a lidských práv. Za tento mezník by se dala považovat až Listina základních svobod, která jako první definovala lidská práva. Mimo tuto definici a výčet práv je zde napsáno i případné omezení práv (včetně článků 14 a 17 o kterých se budu zmiňovat později), je-li to podle článku 4 odst. 2, 3 a 4 „Listiny“ možné:

„ (2) Meze základních práv a svobod mohou být za podmínek stanovených Listinou základních práv a svobod upraveny pouze zákonem.

(3) Zákonná omezení základních práv a svobod musí platit stejně pro všechny případy, které splňují stanovené podmínky.

(4) Při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu. Taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro jaké byla stanovena.“

§53 úst. Zákona číslo 222/1999 Sb. o zajišťování obrany ČR se přímo nazývá: Omezení základních lidských práv a svobod.

„(1) K zajištění obrany státu za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu se v nezbytně nutné míře omezuje svoboda pohybu a pobytu a právo pokojně se shromažďovat.

(2) Omezení svobody pohybu a pobytu spočívá v povinnosti uposlechnout

- a) zákaz vstupu do vyznačených prostor
- b) příkaz zdržovat se v místě trvalého bydliště nebo pobývat v příkázaném místě
- c) zákaz vycházet z budov nebo staveb určených k ochraně obyvatel

(3) Omezení práva pokojně se shromažďovat spočívá v povinnosti uposlechnout zákaz svolávání shromáždění na veřejném prostranství včetně pouličních průvodů a manifestací.

(4) Ustanovení odstavce 2 se nevztahuje na fyzické osoby provádějící záchranné práce nebo zabezpečující poskytování pomoci v případě bezprostředního ohrožení zdraví či života.

(5) Místní, osobní a časovou působnost a konkrétní stanovení omezení lidských práv a základních svobod uvedených v odstavcích 2 a 3 nařizuje vláda. Nařízení se vyhláší stejným způsobem jako právní předpis a zveřejňuje se v hromadných sdělovacích prostředcích. Omezení lidských práv a základních svobod nabývají účinnosti okamžikem, který se v nařízení stanoví.

(6) Ustanovení předchozích odstavců nejsou na újmu práva České republiky omezit i jiná lidská práva, pokud to připouštějí smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána.“

Tento zákon, tedy není v rozporu se zněním ústavy článku 8 „Listiny“:

„(1) Osobní svoboda je zaručena.“

pokud by taková omezení nebyla „zneužívána k jiným účelům, než pro jaké byla stanovena“ ani se článkem 14 „Listiny“:

„(1) Svoboda pohybu a pobytu je zaručena.

(2) Každý, kdo se oprávněně zdržuje na území České a Slovenské Federativní Republiky, má právo svobodně je opustit.

(3) Tyto svobody mohou být omezeny zákonem, jestliže je to nevyhnutelné pro bezpečnost státu, udržení veřejného pořádku, ochranu zdraví nebo ochranu práv a svobod druhých a na vymezených územích též z důvodu ochrany přírody.“

Nadále velmi důležitým článkem týkající se omezení kvůli bezpečnosti je čl. 19 „Listiny“, kde se uvádí:

„(1) Právo pokojně se shromažďovat je zaručeno.

(2) Toto právo lze omezit zákonem v případech shromáždění na veřejných místech, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, ochranu veřejného pořádku, zdraví, mravnosti, majetku nebo pro bezpečnost státu. Shromáždění však nesmí být podmíněno povolením orgánu veřejné správy.“

Už v „Listině“ se píše o tom, že i když jsou lidská práva nezrušitelná a nezcižitelná mohou být omezována a jak uvidíte později i úplně rušena. V případě omezení podle čl. 4 odst. 4 „Listiny“ (shora uvedených případech) může být účelem aplikace tohoto práva například ochrana a bezpečnost země před cizími vojsky nebo i útoku teroristických skupin, které

jsou pro dnešní svět největší hrozbou (podmínky jsou mimo jiné vypsány v Zákoně o zajišťování obrany České republiky a v Zákoně o bezpečnosti České republiky- vyhlášení nouzového stavu). Z tohoto vyplývá, že i za určitých podmínek lze lidská práva omezovat aniž by se porušily smlouvy, kterými je Česká republika vázaná.

4.2 Vliv terorismu

Tématem bude v dalších kapitolách zacházení s těmito nezrušitelnými právy hlavně v souvislosti s terorismem, protože dnes není sporu o tom, že terorismus vážně ohrožuje lidská práva a demokracii a směřuje k destabilizaci legálně vytvořených vlád i pluralistické občanské společnosti. Je proto nezbytné proti němu bojovat dostatečně účinnými prostředky. Zároveň však je třeba neustále mít na zřeteli, že ani preventivní a represivní opatření proti terorismu nesmějí být důvodem pro porušování mezinárodních standardů lidských práv, protože tato opatření si nelze představit bez získávání a zpracování osobních údajů. Proto byly 15. 7. 2002 přijaty Směrnice Výboru ministrů Rady Evropy o lidských právech a boji proti terorismu, které potvrzují závazek státu chránit základní práva každého člověka před teroristickými činy a zároveň zdůrazňují nutnost respektovat lidská práva a vyvarovat se svévolného diskriminačního chování. To znamená, že omezení lidských práv musí být nezbytná, přiměřená sledovanému cíli, přezkoumatelná a upravená zákonem.

Jak ukazuje vývoj po 11. září 2001 a následném teroristickém útoku ve Španělsku, v řadě demokratických zemí se objevila společenská poptávka po vyšší bezpečnosti, a to i za cenu určitého omezení svobody občanů. V takové situaci se přirozeně projevují tendence k posilování moci exekutivy a zejména tajných služeb při určitém oslabování záruk „vlády práva“ (z angličtiny přeložený pojem- rule of law). Příkladem mohou být zvláštní vojenské tribunály USA pro souzení cizinců obviněných z účasti na terorismu nebo přijímání speciálních protiteroristických zákonů v některých zemích (např. USA, Spojené království, Indie, Španělsko a Irsko).

Taková opatření jsou však nepřijatelná pro rozhodující většinu demokratických států Evropy. To se projevilo jak v rámci Evropské unie, tak na půdě Rady Evropy. Již na mimořádném zasedání Evropské rady 21. září 2001 v Bruselu byla přijata výzva k co nejširší celosvětové koalici proti terorismu, přičemž se trvá na tom, aby tento přístup byl v souladu s respektováním základních svobod, na nichž stojí naše civilizace.

Ještě výrazněji zazněla obava, aby boj proti terorismu nevedl k porušování lidských práv, na úrovni Rady Evropy. Není tomu náhodou, vždyť jde o organizaci založenou s cílem uskutečňování principů demokracie a lidských práv, založených na osobní a politické svobodě a vládě práva.

Právě zde byl přijat 15. července 2002 první mezinárodní dokument o vztahu mezi lidskými právy a protiteroristickými opatřeními, Směrnice Výboru ministrů Rady Evropy o lidských právech a boji proti terorismu. Tento dokument nejprve potvrzuje pozitivní závazek států k ochraně základních práv každého jednotlivce, zejm. práva na život, před teroristickými akty. Všechna opatření proti terorismu musí respektovat lidská práva a zásadu vlády práva a vyvarovat se svévolnosti a jakéhokoliv diskriminačního či rasistického zacházení. Směrnice výslovně stanoví, že „ve svém boji proti terorismu státy nesmí nikdy jednat v rozporu s kogentními normami mezinárodního práva, ani v rozporu s mezinárodním humanitárním právem tam, kde je aplikovatelné“. Tímto zásadním ustanovením Výbor ministrů Rady Evropy jednoznačně potvrdil souvislost s pravidly obecného mezinárodního práva, resp. podřízenost protiteroristických opatření dodržování kogentních pravidel, včetně pravidel mezinárodního humanitárního práva.

Znovu se tak i v souvislosti s mimořádnou hrozbou terorismu ukazuje základní směřování evropských států k „prostoru svobody, bezpečnosti a práva“, jak je nazvala Amsterodamská smlouva (bude vysvětleno později). Všechny tři hodnoty mají zásadní význam, takže není možné usilovat o dosažení jednoho z cílů na základě popření dalšího. Vlády i veřejné mínění po 11. září 2001 kladou logicky zvýšený důraz na bezpečnostní opatření, nezbytná pro účinný boj proti terorismu. Je však důležité, aby taková opatření byla přiměřená, šetřila podstatu lidských práv, a hlavně byla realizována pouze na základě a v rámci práva. Pouze tehdy jde, aby efektivní prostředky potlačování mezinárodního terorismu nebyly zneužity k porušování lidských práv a základních svobod.

5. Hlavní důvody omezení práv

5.1 Terorismus

V důsledku teroristických útoků na USA 11. září 2001 se změnilo celkové chápání nebezpečnosti terorismu, jeho možností ve vztahu k bytostným, základním zájmům celého lidstva a hlavně k právním zásahům do zaběhnutých pravidel. Použití fakticky vojenských forem útoku, jeho těžká odhalitelnost a zabránění ze strany státní moci dosavadními legálními nástroji, a hlavně pak jeho tragické následky a dopady na americkou, ale i světovou veřejnost, si vyžádaly adekvátní protiopatření.

Tento teroristický útok byl útokem hlavně na principy mezinárodního práva a na celý komplex mezinárodních vztahů. Nečekané odhalení zranitelnosti naší civilizace, zákeřným a nečekaným útokem nastolilo diskusi o možnosti (dočasně) suspendování některých občanských práv za této zcela mimořádné situace. Otázky kolem mezinárodního terorismu budou tak muset být nyní pojímány jako problematika lidských práv v co nejširším kontextu mezinárodního společenství a mezinárodního práva a v neposlední řadě posuzovány prizmatem 11. září.

Patří sem rovněž řada sporných otázek stávajícího mezinárodního práva, jakož i politické a sociologické otázky, které se nedávno vynořily v mezinárodním společenství. Výklad se bude zabývat některými otázkami na pozadí boje proti terorismu, jelikož to je dnes největší „útočník“ na bezpečný chod jakékoliv země. Vzpomenuty jsou i vnitrostátní záležitosti boje s terorismem zvláště z pohledu aplikace lidských práv, resp. jejich možné dočasné restrikce (omezení).

I když je třeba vidět, že organizovaný zločin(i tak lze chápat terorismus) ve svých konkrétních projevech také porušuje lidská práva (právo na osobní bezpečnost, na ochranu života, zdraví a majetku aj.) a v konečných důsledcích je hrozbou pro právní stát a demokratické uspořádání společnosti zejména prorůstáním organizovaného zločinu do politických struktur a do státního aparátu, Listina základních práv a svobod přitom výslovně právo na bezpečnost či právo na ochranu před zločinem neobsahuje. Samozřejmě však existuje obecná povinnost státu chránit každého jednotlivce před nebezpečím, které představuje právě zločinnost.

V souvislosti se zamyšlením vyvstává úvaha o tom, zda pojetí pokud možno „bezbřehé“ ochrany základních lidských práv a svobod s tendencí jejich ještě dalšího rozšiřování a prohlubování, může obstát ve výjimečných podmínkách, které nastaly zvláště v USA po 11. září, a zda může být ve svých důsledcích až kontraproduktivní ve vztahu k původně sledovanému účelu.

5.2 Válka

Vzhledem k tomu, že všeobecná ustanovení základních práv Evropské unie nemají dosud závazný charakter, nabízí se ohledně právních možností omezení základních práv v důsledku mimořádné situace spojené s „veřejným ohrožením státní existence“, případně i s vedením vojenských akcí, podpůrná analogie tzv. odstoupení od závazků v naléhavé situaci podle článku 15 Evropské úmluvy o lidských právech (Rady Evropy). Všechny členské státy Unie jsou totiž i členy Rady Evropy a stranami této úmluvy.

„1. V případě války nebo jakéhokoli jiného veřejného ohrožení státní existence, může každá Vysoká smluvní strana přijmout opatření k odstoupení od závazků stanovených v této Úmluvě v rozsahu přísně vyžadovaném naléhavostí situace, pokud tato opatření nebudou neslučitelná s ostatními závazky podle mezinárodního práva.

2. Podle tohoto ustanovení nelze odstoupit od článku 2, kromě úmrtí vyplývajících z dovolených válečných činů, a článku 3, 4 (odstavec 1) a 7.

3. Každá Vysoká smluvní strana, využívající svého práva na odstoupení, bude v plném rozsahu informovat generálního tajemníka Rady Evropy o opatřeních, která přijala a o jejich důvodech. Generálního tajemníka Rady Evropy bude rovněž informovat o tom, kdy tato opatření pozbyla platnosti a kdy ustanovení Úmluvy budou znovu prováděna v plném rozsahu.“

Za stavu ohrožení státu a válečného stavu je vláda oprávněna svým nařízením omezit určitá základní práva a svobody vyplývající z Listiny základních práv a svobod, a to podle § 53 úst. zák. č. 222/ 1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky (uvedeno shora). Výčet těchto základních práv, které je vláda oprávněna omezit, je uveden demonstrativně, přičemž vláda může omezit i další základní práva garantovaná „Listinou“.

5.3 Omezení základních práv v rámci nástrojů Rady Evropy

Citované ustanovení článku 15 Evropské úmluvy o lidských právech předpokládá, že v případě války nebo jiného veřejného ohrožení státní existence může každá strana této úmluvy přijmout opatření směřující k odstoupení od závazků stanovených v této úmluvě v rozsahu přísně vyžadovaném naléhavostí

situace, pokud tato opatření nebudou neslučitelná s ostatními závazky podle mezinárodního práva.

Citovaný článek 15 představuje derogační klauzuli, umožňující státům pozastavit či omezit výkon mnoha práv upravených touto úmluvou, avšak pouze za výjimečných, přesně definovaných okolností, a podle přesně vymezených postupů. Dovolání se tohoto ustanovení tak není snadnou záležitostí ani z hlediska mezinárodněprávního.

Otázkou možné derogace lidských práv se zabývá návrh směrnice o lidských právech a boji proti terorismu. V ustanovení XV. pod označením „možné derogace“ se uvádí toto:

„1. Pokud k boji proti terorismu dochází za situace války nebo veřejného ohrožení života lidí, stát může přijmout opatření dočasně derogující určité závazky vyplývající z mezinárodních instrumentů ochrany lidských práv, do míry vyžadované naléhavostí, a rovněž v rámci omezení a pod podmínkami stanovenými v mezinárodním právu. Stát je povinen oznámit kompetentním orgánům přijetí těchto opatření v souladu s příslušnými mezinárodními instrumenty.

2. Státy se však nikdy nesmějí odchýlit, bez ohledu na činy osoby podezřelé z teroristických aktivit nebo odsouzených pro tyto aktivity, derogovat právo na život, jak je garantováno těmito mezinárodními instrumenty, zákaz mučení nebo nehumánního či ponižujícího zacházení, zásad legality trestů a opatření, zrovna jako zákaz zpětné účinnosti trestního zákona.

3. Okolnosti, které vedly k přijetí takovýchto derogací, je třeba znovu pravidelně vyhodnocovat za účelem toho, aby derogace mohly být zrušeny, jakmile tyto okolnosti pominou.“

Rovněž použití zvláštních bezpečnostních prostředků, jako jsou odposlechy, domovní prohlídky, kontrola korespondence a nasazení utajených agentů musí být zákonné a v souladu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva, která však umožňuje v boji proti terorismu používat některé specifické metody. V ustanovení (zásadě) IX. návrhu směrnice se v této souvislosti navrhuje zakotvit, že zvláštnosti boje proti terorismu mohou nicméně ospravedlnit určitá omezení práva na obhajobu, zvláště týkající se detailů přístupu k a kontaktu s právním zástupcem nebo přístupu k seznamu důkazních materiálů nebo použití anonymního svědectví.

5.4 Články 8, 9, 10 a 11 podle „Úmluvy“

Kromě článku 15 „Úmluvy“ je mnoho dalších omezení, která jsou v podstatné části nazvána jako: zájem národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, ochrany pořádku, zdraví nebo ochrany práv a svobod jiných. Jedná se o článek 8 „Úmluvy“ nazvaný Právo na respektování rodinného a soukromého života.

„1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.

2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

Ustanovení článku 8 Úmluvy zahrnuje 4 oblasti života jednotlivce: soukromý život, rodinný život, obydlí a korespondenci. Stejně jako tři následující ustanovení „Úmluvy“, totiž články 9, 10, 11, je ustanovení článku 8 konstruováno negativním způsobem, kdy zákon státním orgánům zakazuje zasahovat do chráněných práv. Narozdíl tedy od jiných článků „Úmluvy“, ale i „Listiny“ nejde o přímé omezení.

Za určitých okolností však může vyžadovat od státu tzv. pozitivní povinnost přijmout a uvést do života opatření k jejich ochraně. Pozitivní povinnost může být přímo uložena státnímu orgánu, ale i jednotlivci či jinému soukromému objektu. V případech týkajících se právě přijetí pozitivních opatření Soud vždy porovnává zájem společnosti a zájem jednotlivce či skupiny jednotlivců.

Přístup ke spisům obsahujícím osobní informace. Otázka přístupu k osobním spisům zcela jasně – podle názoru Soudu – spadá do oblasti soukromého života ve smyslu ustanovení článku 8 Úmluvy. Proto, aby registrace osobních dat nebyla s tímto ustanovením v rozporu, musí stát zajistit, že každá operace v tomto ohledu byla provedena v souladu se zákonem, odpovídala potřebám společnosti a byla kontrolována nezávislými orgány. Přístup k osobním spisům a údajům může být povolen někomu, kdo prokáže, že jedná tzv. ve „vyšším“ zájmu. Úmluva 7de opět ponechává smluvním státům jistou rozhodovací volnost, aby stanovily komu a za jakých okolností bude přístup k osobním datům povolen. Stát může určit, že přístup k datům bude podřízen souhlasu informátora, avšak musí ustanovit nezávislý orgán, který rozhodne o takovém přístupu, jestliže informátor poskytnutí přístupu k datům odmítne. Velmi přísná opatření k omezení přístupu musí být například přijata pokud jde o spisy pacientů s HIV virem či již nemocnými AIDS. Pokud by šlo v našem

případě o spisy obsahující informace o osobách podezřelých ze spáchání trestného činu, nelze je shromažďovat či zveřejňovat (pokud to není proti bezpečnosti státu), protože by určitě šlo o zasahování do práva na respektování soukromého života.

Odposlech telefonních rozhovorů je zásahem do práva na respektování korespondence spolu s čtením a zadržováním korespondence. Opatření zasahující do tohoto práva je v rozporu s ustanovením článku 8 Úmluvy, není-li zákonné, nesleduje jeden či více legitimních cílů vyjmenovaných v odstavci 2 a není-li pro jejich dosažení nezbytné v demokratické společnosti.

Opatření je „v souladu se zákonem“, jestliže má zákonný podklad ve vnitrostátním právu, které musí poskytovat ochranu proti svévolným zásahům státní moci. Zákon musí být proto jednotlivci přístupný, aby mohl předvídat důsledky jeho nerespektování. Nebezpečí svévole je obzvláště zřejmé tam, kde je výkonná pravomoc vykonávána neveřejně. Pokud jde o tajná sledovací opatření nebo o odposlech telefonních hovorů státními orgány, podmínka předvídatelnosti implikuje, že vnitrostátní právo musí užívat natolik jasných formulací, aby všem bylo zřejmé, za jakých okolností a podmínek je státní orgán k podobným opatřením oprávněn přistoupit.

Dále pak je Právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání deklarováno v odst.1 čl. 9 „Úmluvy“ a zároveň v odst. 2 čl. 9 „Úmluvy“ opět možnosti suspendování tohoto práva.

„1. Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání; toto právo zahrnuje svobodu změnit své náboženské vyznání nebo přesvědčení, jakož i svobodu projevovat své náboženské vyznání nebo přesvědčení sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, bohoslužbou, vyučováním, prováděním náboženských úkonů a zachováváním obřadů.

2. Svoboda projevovat náboženské vyznání a přesvědčení může podléhat jen omezením, která jsou stanovena zákony a která jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu veřejné bezpečnosti, ochrany veřejného pořádku, zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání tak, jak ji chrání ustanovení článku 9 „Úmluvy“, představuje jeden ze základních kamenů „demokratické společnosti“ ve smyslu „Úmluvy“. Zaručuje pluralitu nerozlučně spjatou s takovou společností. Tato svoboda implikuje zejména svobodu stát či nestát se stoupencem určitého náboženství a svobodu řídit či neřídit se jeho předpisy. Soud uvedl, že v demokratické společnosti, kde uvnitř jedné a téže populace koexistuje několik náboženství, se může ukázat nezbytným tuto svobodu doplnit určitými omezeními, jež jsou způsobilá usmířit zájmy různých skupin a zajistit respektování přesvědčení každého.

V demokratické společnosti může být svoboda projevat náboženské vyznání omezena proto, aby byla zajištěna neutralita veřejného vzdělávání, která spadá pod ochranu práv jiných, veřejného pořádku a veřejné bezpečnosti. Jedním příkladem z minulosti může být rozhodnutí soudu, že zabránění alžírskému islámskému oponentovi v tom, aby prováděl propagandu na švýcarském území, bylo nezbytné v demokratické společnosti k ochraně národní bezpečnosti a veřejné bezpečnosti.

Tato svoboda vyznání velmi souvisí i se svobodou projevu, která je ukotvena v dalším článku „Úmluvy“. Svoboda projevu je – vedle svobody náboženského přesvědčení, svobody shromažďování a sdružování – jedním z nejdůležitějších zásad demokratické společnosti a jednou z hlavních podmínek jejího pokroku a rozvoje každého jednotlivce. S výhradou druhého odstavce článku 10, se svoboda projevu vztahuje nejen na „informace“ nebo „myšlenky“ příznivě přijímané či považované za neškodné či bezvýznamné, ale i na ty, které zraňují, šokují nebo znepokojují: tak tomu chtějí pluralita, tolerance a duch otevřenosti, bez nichž „demokratická společnost“ nemůže existovat. Podléhá výjimkám, které ovšem musí být interpretovány úzce, přičemž potřeba ji omezit musí být prokázána přesvědčivým způsobem.

Článek 10 „Úmluvy“: Právo na svobodu projevu

„1. Každý má právo na svobodu projevu. Toto právo zahrnuje svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování státních orgánů a bez ohledu na hranice. Tento článek nebrání státům, aby vyžadovaly udělování povolení rozhlasovým, televizním nebo filmovým společnostem.

2. Výkon těchto svobod, protože zahrnuje i povinnosti i odpovědnost, může podléhat takovým formalitám, podmínkám, omezením nebo sankcím, které stanoví zákon a které jsou nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, územní celistvosti nebo veřejné bezpečnosti, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky, ochrany pověsti nebo práv jiných, zabránění úniku důvěrných informací nebo zachování autority a nestrannosti soudní moci.“

Abych kompletně doplnil „čtveřici“ článků s možností omezování, musím uvést svobody, které umožňují řešit problémy prostřednictvím diskuse. Tyto, v případě bezpečnosti státu, velmi komplikované svobody se nazývají podle čl. 11 „Úmluvy“ Svoboda shromažďování a sdružování.

„1. Každý má právo na svobodu pokojného shromažďování a na svobodu sdružovat se s jinými, včetně práva zakládat na obranu svých zájmů odbory nebo vstupovat do nich.

2. Na výkon těchto práv nemohou být uvalena žádná omezení kromě těch, která stanoví zákon a jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných. Tento článek nebrání uvalení zákonných omezení na výkon těchto práv příslušníky ozbrojených sil, policie a státní správy.“

Pokud jde o rozsah a obsah možných omezení (derogace) lidských práv, je patrné, že pokud jde o aplikaci mimořádných postupů a prostředků v boji nejen proti mezinárodnímu terorismu nebo zabránění případnému ohrožení bezpečnosti, nejde o nic převratně nového. Spíše se jedná o zakotvení do písemné formy hlavně stávající judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Lze říci, že tento návrh fakticky nejde nad rámec současného standardu možné derogace lidských práv za mimořádných okolností specifikovaných v článku 15 Evropské úmluvy.

5.5 Omezení základních práv podle Charty kvůli terorismu

Charta základních práv Evropské unie ve svém článku 52 (odst. 1) nazvaném Rozsah zaručených práv stanoví, že „jakékoliv omezení v uplatňování práv a svobod podle této Charty musí být stanoveno zákonem a musí být přitom respektována jejich podstata. V souladu se zásadou přiměřenosti lze omezení uplatnit jen tehdy, jsou-li nezbytná a skutečně splňují cíle obecného zájmu uznávaného Unií nebo potřebě chránit práva a svobody druhých.“

V návaznosti na tragické události 11. září se tak pro případ nezbytnosti přijetí mimořádných legislativních opatření na ochranu základních zájmů lidstva přímo nabízela úvaha, zda tento „obecný zájem uznávaný Unií“ jako podmínka možného omezení základních práv v případě teroristů podle této Charty již nebyl naplněn, spolu s druhým předpokladem, kterým je potřeba „chránit práva svobody druhých“. Tento obecný zájem Unie byl vlastně vyjádřen v závěrech Evropské rady ze září a října 2001. Dne 28. září 2001 totiž Rada bezpečnosti OSN přijala rezoluci č. 1373 (2001), kterou znovu potvrdila, že teroristické činy ohrožují mír a bezpečnost, a stanovila opatření zaměřená na boj proti terorismu, a zejména na boj proti jeho financování a poskytování útočiště teroristům. Podle mého názoru je důležité, že toto konstatování je obsaženo rovněž v dokumentu Rady EU o boji proti terorismu, ve kterém se dále uvádí, že terorismus je skutečnou výzvou pro svět a pro Evropu, a že boj proti terorismu bude prioritním cílem Evropské unie .

Meze základních práv plynou buď z podstaty konkrétního základního lidského práva, anebo vycházejí z nutnosti ochrany legitimních právních institutů, mezi něž řadíme taktéž vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek. Přičemž omezení základních práv musí být přiměřená, tj. vhodná (adekvátní) k ochraně

chráněného institutu a současně i v přiměřeném poměru k sledovanému cíli. Pokud jde o výraz vnitřní bezpečnost, lze po 11. září hovořit rovnocenně o rozměru mezinárodním, tj. v tomto kontextu o bezpečnosti vnější.

Přípustná omezení základních práv jsou možná fakticky nejen z důvodů obecného zájmu v členských státech (veřejná bezpečnost, veřejný pořádek, veřejné zdraví a další důvody), ale rovněž z důvodu obecného zájmu Společenství, resp. Evropské unie. Není to tedy pouze Společenství, ale také členské státy, které jsou zavázány respektovat negativně vymezená práva Společenství.

Také z hlediska závazků mezinárodního práva může stát omezit úplný výkon některých lidských práv, pokud to stanoví zákon a je to nutné výslovně pro účely národní bezpečnosti, veřejného pořádku, veřejného zdraví, morálky, demokratické společnosti, práv a svobod druhých osob.

Stát rovněž smí za mimořádné situace, v případě války či jakéhokoli jiného veřejného ohrožení státní existence, přijmout opatření k odstoupení od převzatých závazků, pokud ovšem tato opatření nebudou neslučitelná s ostatními závazky podle mezinárodního práva. Státu se tak zapovídá odstoupení od těch závazků, jež zohledňují život, osobní svobodu a lidskou důstojnost. Takové integrální a zároveň nederogovatelné závazky především chrání právo na život, zakazují mučení, nelidské a ponižující zacházení, otroctví a nevolnictví.

Lze shrnout, že omezení základních práv garantovaných Chartou by bylo možné jen při splnění těchto podmínek a předpokladů:

1. Základní právo může omezit jen zákonodárce.
2. Omezení je limitováno zásadou přiměřenosti, přičemž
 - a) zásah je nezbytně nutný,
 - b) použitý prostředek je legitimní,
 - c) poměr mezi sledovaným cílem a způsobeným následkem je přiměřený.
3. Existence obecného zájmu, jehož obsah je interpretován tak, že nemusí jít o rovinu komunitární, ale postačí „obecný zájem v podmínkách demokratické společnosti.

6.Hrozby společnosti

6.1 Obecný úvod

Dnešní svět není bezpečný a nikdy v dějinách nebylo tolik možností, jak zaskočit celou společnost pouhým okamžikem. Vedle přírodních katastrof, které stále jsou a budou hrozbou pro celý svět, jsou zde zcela nové zbraně a podmínky pro jejich použití. V souvislosti globalizací, fakticky není problém se dostat z jednoho konce planety na druhý během jednoho dne nebo poslat či získat nejen informaci z druhé polokoule během několika vteřin. Tato informačně-globalizační doba skýtá nebezpečí téměř na každém rohu- od teroristických útoků jakoukoliv formou, přes útoky jadernými zbraněmi, vypovězení elektrického či informačního systému, zneužití důležitých dat, vyčerpání nenahraditelných přírodních zdrojů až po ekologickou katastrofu. Nikdy nemělo lidstvo takové bezpečnostní vymoženosti, ale nikdy nebylo tak nebezpečno. Tento pocit zranitelnosti si nepřipouštěli ani největší mocnosti dokud se nestal největší teroristický útok v dějinách. Kvůli jeho nečekanosti a následkům jsem tedy zařadil terorismus jako největší hrozbu společnosti a zároveň to je i největší důvod pro dnešní represivní opatření v celém společenském systému.

6.2 Terorismus jako největší hrozba

Lze říci, že v důsledku teroristických útoků na USA 11. září 2001 se změnilo celkové dosavadní chápání nebezpečnosti terorismu a jeho možností ve vztahu k ohrožení zájmů celého světového společenství. Tento teroristický útok byl zaměřen nejen proti USA, ale byl současně útokem na celý komplex stávajících mezinárodních vztahů a stal se tak nečekanou hrozbou pro celou společnost. Z pohledu právního pak byla nastolena mj. diskuse o možnosti (dočasného) suspendování některých občanských práv za této zcela mimořádné situace. „Veškeré otázky nastolované v souvislosti s mezinárodním terorismem budou muset být pojímány jako problematika lidských práv v co nejširším kontextu mezinárodního společenství a mezinárodního práva. V první řadě půjde o nastolení otázky a úkolu, jak dalece přišla doba pro některé důležité, a to velmi zásadní změny v prioritách základních principů mezinárodního práva veřejného z pohledu zvládnutí nových forem mezinárodního terorismu v jeho globálních dimenzích.“³

Fakticky vojenské formy útoků teroristů a jejich rozvětvená, dobře organizovaná, utajená a financovaná mezinárodní síť a možné napojení na některé státy, a hlavně předpokládaná reálnost nebezpečí dalších obdobných

3. Pikna B. EU- vnitřní a vnější bezpečnost a ochrana základních práv, Linde, Praha 2002

útoků navodily situaci, kdy státní dotčené moci (USA) nezbyvá než se bránit adekvátními prostředky, včetně vojenských a právních.

Po útoku 11. září dochází ke změně nejen z hlediska nejnebezpečnějších forem terorismu, ale i způsobu boje s ním. K diplomaticko-politickým, mezinárodněprávním, policejním a zpravodajským formám přistupuje nový prvek, kterým je přímé použití síly jednoho státu (poškozeného) vůči druhému za účelem zajištění vlastní bezpečnosti. I když nemalou úlohu, alespoň v mediální a politické sféře, zde hraje i snaha o odplatu.

K tomu, aby stát mohl účinně čelit mezinárodnímu terorismu ve vyhrcované akutní formě, zvláště ze strany nekompromisních náboženských fanatiků, musí sám nezbytně „přitvrdit“, a to jak za využití stávajících právních nástrojů, tak i případně za využití legislativních možností aplikovatelných na mimořádné podmínky. Tyto možnosti pak mohou v jedné své variantě představovat určitá omezení některých základních práv, které mj. znevýhodní stávající výhodu pachatele těch nejzávažnějších trestných činů spojených s mezinárodním terorismem.

Nekompromisní, tvrdé přístupy USA v otázce řešení boje s mezinárodním terorismem vycházejí ze stavu nejvyššího stupně nebezpečnosti spáchaného teroristického činu 11. září. Převažující názor veřejnosti vycházející jak z prostého strachu o vlastní bezpečnost, tak i z pocitu trpkosti, ponížení a určité bezmocnosti hlavně pokud jde o reálné možnosti účinného preventivního zásahu státu vůči obdobným teroristickým útokům v budoucnu - se mohou dostat na problematický, lidsky citlivý „tenký led“.

7. Bezpečnost státu

7.1 Bezpečnostní situace

Jelikož název mé bakalářské práce obsahuje pojem bezpečnostní situace, bylo by určitě na místě, kdybych uvedl jednu z jejích definicí.

„Bezpečnostní situace: vyjadřuje stav ve státě či okolním státu a jeho občanů, na kontinentu nebo na světě, jakož i stav lidstva z hlediska míry jeho bezpečné přítomnosti a budoucnosti. Bezpečnostní situace se měří pomocí relevantních ukazatelů a kritérií; k základním patří bezpečnostní rizika a ohrožení. Bezpečnostní situace se rozlišuje v souladu s klasifikací pro ní charakteristických rizik a ohrožení, podstatné rozlišení je dáno subjektem bezpečnosti.

Státy obvykle vyjadřují svou bezpečnostní situaci z hlediska globálního, kontinentálního, regionálního a specificky charakteristického pro ně samotné.“⁴

7.2 Vnitřní bezpečnost státu

Vnitřní bezpečnost státu mohou ohrožovat kromě terorismu a dalších forem protistátní činnosti i takové závažné formy trestné činnosti, jako jsou korupce státních úředníků, průnik organizovaného zločinu do důležitého finančního nebo hospodářského sektoru, působení mafiánskými způsoby na rozhodování ve věcech veřejných atp. Příkladem zde mohou být známé události v Itálii, které vyústily vraždou premiéra Alda Mora.

Problematika zajišťování vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku má rovněž svoji druhou neoddelitelnou stránku, kterou jsou opatření v případě jejich narušení. Tehdy nastupuje ochranná funkce státu, a potažmo i Evropské unie, ve smyslu přijetí právních bezpečnostních a dalších opatření za účelem nápravy. Vůči pachateli tak nastupují možnosti aplikace práva a s tím spojené záruky ochrany lidských práv, zvláště procesních zásad.

Podpůrně lze při chápání obsahu unijního pojmu „vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek“ využít vymezení těchto pojmů na národní úrovni členských států Evropské unie a taktéž vymezení těchto pojmů v českém právu, vládních materiálech a odborných publikacích.

Vnitřní bezpečnost lze vysvětlit jako:

- a) boj proti všem formám trestné činnosti,
- b) organizaci a zadání úkolů bezpečnostním orgánům, konkrétně policii, Úřadu na ochranu ústavy a zpravodajským službám (převzato z definice v německém právním řádu).

4. www.mvcr.cz

Vnitřní bezpečnost spočívá v úloze státu udržet „vnitřní mír“, což představuje úkol státu zabránit násilným činům, zvláště masovému násilí, resp. i politicky motivovanému odmítání existujícího právního řádu.

V Českém právním řádu jsou pojmy veřejný pořádek, veřejná bezpečnost, vnitřní bezpečnost a atp. pojímány často nejednotně, resp. účelově ve vztahu k předmětu právní úpravy.

Podle základního dokumentu pro tuto oblast, kterým je Bezpečnostní strategie České republiky, politika České republiky vychází z předpokladu „nedělitelnosti bezpečnosti a z univerzality základních lidských práv a svobod“. Zároveň se zmiňuje důležitý fakt, že mění se přístup k chápání státní suverenity již není bezvýhradně nadřazován ochraně práv občanů s tím, že zejména v euroatlantském prostoru dochází po skončení studené války k posilování demokratických trendů.

„Účelem politiky vnitřní bezpečnosti je podle Bezpečnostní strategie České republiky formulovat a realizovat zásady směřující k ochraně demokratických základů státu, vnitřní bezpečnosti a vede ochraně demokratických základů státu, vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku v České republice s tím, že nezastupitelnou roli zde hraje Ministerstvo vnitra a Policie ČR, jakož i jejich spolupráce s ozbrojenými silami, zpravodajskými službami, záchrannými sbory a havarijními službami. Materiál zdůrazňuje důležitost účinného boje proti organizované trestné činnosti a zvláště aktivní boj proti terorismu včetně boje proti korupci, která představuje „vážné bezpečnostní riziko pro demokratický stát“. Cílem zůstává plná implementace požadavků vyplývajících ze Shengenských dohod.“⁵

Pro úplnost zopakují, že pojmy národní bezpečnost, veřejná bezpečnost, ochrana zdraví, ochrana veřejného pořádku jsou obsaženy rovněž v Evropské úmluvě o lidských právech. Jedná se o zmínky v případech možností omezení některých základních práv a svobod, jak bylo uváděno shora. Není bez zajímavosti, že Charta základních práv Evropské unie neobsahuje žádnou zmínku o těchto bezpečnostních termínech, které se však při interpretaci jednotlivých ustanovení této Charty berou v úvahu.

7.4 Amsterodamská smlouva

Příprava a uzavření Amsterodamské smlouvy, která je výsledkem mezivládní konference předvídané Maastrichtskou smlouvou, byla v rámci Evropské unie očekávána s napětím. Jejím nejdůležitějším úkolem bylo připravit EU na vstup do 21. století (včetně budoucího rozšíření) a provést reformu EU.

5. Lukášek L., Vývoj lidské dimenze (ochrany lidských práv a základních svobod) v komentovaných dokumentech, Oeconomica, Praha 2003

Hned zpočátku se hovořilo o novém článku, na jehož základě by bylo možno uložit sankce státu, který porušuje základní demokratické principy, a to hlavně porušování deklarovaných lidských a občanských práv. Konečný text Amsterodamské smlouvy byl podepsán 2. října 1997 na zasedání Rady ministrů zahraničí v Amsterdamu. Smlouva se skládá ze tří částí - první část je věnována věcným změnám a doplňkům Smlouvy o EU a smluv zakládajících tři Evropská společenství, druhá část obsahuje ustanovení zaměřená na zjednodušení (jde např. o vypuštění odkazů na přechodná období, která jsou v současné době již překonána), třetí část představují obecná a závěrečná ustanovení.

Amsterodamská smlouva mění spolupráci v oblastech justice vnitřních věcí tak, že vytváří tzv. prostor svobody, bezpečnosti a práva s šířejí vytyčenými a současně i přesnějšími cíli a zároveň i účinnějšími demokratickými metodami.

Svoboda, bezpečnost a právo nemohou být zajištěny bez přísného dodržování základních lidských práv. Jelikož Evropská unie je budována jako „právní unie“ nemohly být tyto záležitosti opomenuty ani v nových ustanoveních Amsterodamské smlouvy.

Amsterodamskou smlouvou revidovaný článek 2 Smlouvy o Evropské unii („Smlouva o EU“) nově formuluje cíle Evropské unie. Zatímco Smlouva o EU z roku 1992 (Maastrichtská) lakonicky označovala za cíl třetího pilíře „rozvíjet úzkou spolupráci v oblastech Justice a vnitřních věcí“, Amsterodamská smlouva stanoví obecnější a širší cíl, a sice „zachovávat a rozvíjet Unii jako prostor svobody, bezpečnosti a práva, ve kterém je zaručen volný pohyb osob ve spojení s vhodnými opatřeními týkajícími se kontroly na vnějších hranicích, práva azylu, přistěhovalectví a předcházení a potírání zločinnosti.“

Tohoto cíle má být dosaženo předcházením organizované i neorganizované trestné činnosti a bojem proti ní, „zejména proti terorismu, obchodu s lidmi, trestným činům proti dětem, nedovolenému obchodu s drogami a nedovolenému obchodu se zbraněmi, korupci a podvodům“ (článek 29). Amsterodamská smlouva rozšiřuje tuto oblast do sfér – oblast prvního pilíře zavádí některá důležitá opatření k postupnému vytvoření prostoru svobody, bezpečnosti a práva rovněž v oblasti vízové, azylové a přistěhovalecké politiky a jiných politikách týkajících se volného pohybu osob. Cílem Amsterodamské smlouvy je vytvořit prostor svobody, bezpečnosti a práva v příštích pěti letech po vstupu Amsterodamské smlouvy v platnost.

Vytyčeným cílem je reálné uskutečnění volného pohybu osob pro občany Evropské unie, jakož i státní příslušníky třetích zemí uvnitř Unie, a to při současném zajištění obecné bezpečnosti prostřednictvím boje proti všem formám organizované trestné činnosti a boje proti terorismu. Boj proti terorismu je zakomponován ve Smlouvě o EU do problematiky boje s trestnou činností na úseku spolupráce členských států Unie v rámci tzv. třetího pilíře – hlava VI Ustanovení o policejní a soudní spolupráci v trestních věcech, a to v rámci zásadního cíle Unie poskytovat svým občanům v prostoru svobody, bezpečnosti a práva vysokou úroveň ochrany tím, že bude rozvíjen společný postup

členských států v oblasti policejní a soudní spolupráce v trestních věcech. Součástí této spolupráce je předcházení a potírání rasismu a xenofobie na unijní úrovni.

Krátce k obsahovému vymezení těchto tří základních pojmů:

1. Označení „prostor svobody“ představuje zajištění volného pohybu osob na bázi Schengenských dohod a zároveň i ochranu základních práv a svobod, včetně plného respektování zásady nediskriminace. Zajištěna musí být rovněž ochrana soukromé sféry, a zejména ochrana osobních údajů.
2. Označení „prostor bezpečnosti“ obsahuje opatření zaměřena na potírání trestné činnosti, zejména terorismu a všech forem organizované trestné činnosti. Tomuto účelu má právě sloužit tzv. Vídeňský Akční plán k Amsterodamské smlouvě spolu s Akčním plánem Evropské unie boje proti drogám na období 2000-2004. V této souvislosti je třeba vzpomenout posílení ústřední role Europolu jako důležitého nástroje unijní politiky zejména na úseku operativním a vyšetřování.
3. Označení „prostor práva“ vystihuje otázku odstranění rozdílů existujících mezi jednotlivými členskými státy, pokud jde o národní právní úpravy v oblasti trestněprávní a v oblasti občanskoprávní. V občanskoprávní oblasti půjde o zjednodušení rámcových podmínek pro přístup občana ke svým právům. V trestněprávní oblasti půjde zvláště o zlepšení koordinace při trestním stíhání a stanovení minimálních norem pro srovnatelná ustanovení trestního práva hmotného, včetně trestů, a v neposlední řadě i trestního procesu.

Amsterodamská smlouva dává však také termínu „svoboda“ význam přesahující rozměr pouhého volného pohybu osob přes vnitřní hranice Unie. Je to také svoboda žít v prostředí, v němž se dodržují zákony, s vědomím, že státní orgány používají všechny prostředky a možnosti, aby rázně postupovaly proti těm, kdo usilují onu svobodu popírat nebo zneužívat. Tato svoboda musí být také doplněna celou škálou základních lidských práv, včetně ochrany před jakoukoliv podobou diskriminace, jak ostatně stanoví platné evropské právo a rozvíjí Charta základních práv Evropské unie.

Z uvedeného vyplývá rovněž aktuální výzva pro asociované země, aby mezi neodmyslitelnými obecnými podmínkami a předpoklady členství v Evropské unii měly na zřeteli i vybudování stabilizovaného vnitřního bezpečnostního prostředí. A to ve smyslu nejen institucionálním a právním, ale i ve smyslu faktického normálního pocitu osobní bezpečnosti a důvěry prostého občana ve spravedlnost v každodenním životě.

Otázky spojené s vybudováním evropského prostoru svobody, bezpečnosti a práva jako důležitého cíle vytyčeného Amsterodamskou smlouvou ve své

podstatě vlastně znamenají naplňování tohoto cíle rovněž za účelem efektivně fungující ochranné, resp. i obranné funkce Evropské unie. Jedná se hlavně o činnosti v oblastech justice a vnitřních věcí jak v komunitárních, tak i unijních politikách. Tyto politiky v oblastech justice a vnitřních věcí spadají hlavně do resortů ministerstev vnitra, spravedlnosti, zahraničních věcí, ministerstva financí, ale i dalších resortů a ústředních orgánů státní správy. Realizace, naplňování Charty základních práv Evropské unie vlastně znamená kvalitativní stránku naplňování prostoru svobody, bezpečnosti a práva jako zásadního cíle vytyčeného pro Evropskou unii pro nastávající období.

„Tato práce je zaměřena zvláště na problematiku zajímavou z pohledu materie oblastí justice a vnitřních věcí se zvláštním zaměřením na volný pohyb osob a s tím souvisejícími tzv. kompenzačními bezpečnostními opatřeními a navazující otázky spojené s ochranou základních lidských práv a svobod. Je totiž evidentní, že budování skutečného prostoru svobody, bezpečnosti a práva, ať jej pojmáme z kteréhokoliv úhlu pohledu a stanovených priorit, prolíná problematika účinného zajišťování základních práv.“⁶

Utváření prostoru svobody, bezpečnosti a práva se uskutečňuje ve dvou rozdílných a zároveň vnitřně propojených rovinách:

- a) na prvním místě, garantované možnosti užívání všech základních práv v rámci Evropské unie,
- b) na dalším místě předpoklady pro vybudování vnitřního trhu, kterým je volný pohyb osob.

Nerozlučně s prosazováním praktického vytváření tohoto evropského prostoru nabývají objektivně na významu a hodnotě jeho bezpečnostní atributy v oblastech justice a vnitřních věcí a po 11. září taktéž i v oblasti společné zahraniční a bezpečnostní politiky Unie. Tyto procesy jsou přitom doprovázeny „nezbytnými a nepostradatelnými garancemi právními a demokratickými“. Lze proto jen souhlasit, že vytvoření prostoru svobody, bezpečnosti a práva představuje jednu z velkých výzev současné etapy vývoje Evropské unie. Tento koncept současně předpokládá, že již nelze vystačit se zajištěním prosté bezpečnosti občanů na teritoriu Unie, ale stejně tak musí být podpořena neméně důležitá stránka, kterou je ochrana práv, základních svobod a demokratických garancí v duchu tolerance a otevřenosti.

6. Adamus V., Mezinárodní dokumenty o lidských právech, Linde, Praha 2000

7.5 Informace

7.5.1 Právo na informace

Informace, data, údaje patří k definičním znakům moderní společnosti stejně jako např. globalizace, možnost cestování nebo bezpečnost. Skutečnost, že tato společnost bývá někdy označována jako informační, mluví sama za sebe.

Informace máji zásadní význam v rozvoji vědy a tím i lidského pokroku, ale stejně tak se mohou podílet na zkáze civilizace nebo úplného převratu státu (jak už se tomu nejednou stalo). Úspěšné jsou státy, podnikatelé i jednotlivci, kteří mají co největší množství kvalitních informací. Pečlivě je střeží a ti ostatní se obvykle snaží nejrůznějšími prostředky se k nim dostat. Nejen kvůli těmto důvodům jsou informace považovány za jeden z atributů, které chrání bezpečnost státu.

Lidé informace potřebují, požadují, chrání a vyhledávají. Jsou velmi ceněným, současně ale i obávaným statkem, a proto jsou tak pečlivě střeženy. Není ovšem pravda, že si je lidé chrání až v moderní době, ve skutečnosti tak činili vždy, o čemž svědčí mimo jiné i to, jak dávno jsou informace šifrovány. Okolnosti se ale mění, protože informace, jimiž dnes lidé disponují mohou za jisté situace vážně ohrozit lidskou civilizaci jako celek, a to tím spíše, že díky moderním technologiím si je může v krátké době osvojit značně široký okruh osob, kteří nemají žádné morální zábrany.

Předpokladem zajištění skutečné demokracie je právo občanů na ochranu informací a zároveň i přístup k nim. Na druhé straně však hrozí nebezpečí, že budou zneužity, protože jim mohou být jménem demokratické informovanosti předkládány jen takové informace, a navíc takovým způsobem, že jejich rozhodování nebude přispívat k obecnému prospěchu, ale potřebám určitých politických, ekonomických nebo jiných mocenských zájmů.

I když jsou svoboda projevu a právo na informace právy základními, nejsou neomezenými a absolutními právy, ale jsou z určitých důvodů limitována a omezována, což souvisí se skutečností a jednou ze základních zásad práv a svobod, a to že práva a svobody končí tam, kde začínají jiná práva a svobody resp. kde se dotýkají veřejných zájmů či bezpečnosti státu Svoboda projevu a právo na informace jsou tak podle odstavce 4 článku 17 „Listiny“ omezená za tímto článkem stanovených podmínek. Formy omezení práva na informace jsou upraveny také v jednotlivých mezinárodních úmluvách, které garantují právo na informace (např. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod nebo Mezinárodní pakt o občanských a politických právech), a to obdobným způsobem jako je tomu v „Listině“.

„(4) Svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace lze omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti.“

Požadavek nezbytnosti a účelnosti omezení těchto práv je třeba nepochybně chápat velmi přísně, a to nejen s odkazem na zásadu proporcionality, ale také s odkazem na to, co je nezbytné v demokratické společnosti. Je zřejmé, že omezit tato práva nelze nad určitou míru, která by v demokratické společnosti byla přijatelná, a to v absolutním pojetí. Otázkou tedy zůstává, jak se po stránce (proti) ústavnosti vypořádat s omezením, které by vyplynulo z určité společenské situace např. z hysterické a nepřiměřené reakce na určité události (příkladem budiž události z 11. září 2001), ale které by ve společnosti, ve které by se to nestalo, nebyly uvažovány a kde by tato omezení v onom vzoru demokratické společnosti nebyla považována za přiměřená. Stěžejním bodem tady totiž bude definice toho, co je to demokratická společnost, jaká jsou přijatelná omezení v této společnosti a kde už definice demokratického státu končí (což si přiznat je nepochybně velmi obtížné). Mohou nastat situace, že omezování těchto práv např. pod praporem boje proti terorismu by bylo protiústavní bez ohledu na reakci veřejného mínění, které je ve svých úvahách mnohdy velice krátkozraké a snadno manipulovatelné - aktuální příklady ze Spojených států ukazují, jak moc může být svoboda projevu v atmosféře strachu v tak "demokratické" společnosti, jakou jsou Spojené státy, omezována.

7.5.2 Osobní údaje

Samostatnou kapitolu jsou představující ty informace, které vypovídají o určité fyzické osobě a pro které se vžil název osobní údaj. Ty představují jednu ze složek soukromí a v moderních společnostech je právo na jejich ochranu dokonce považováno za samostatné základní lidské právo.

V praxi již mnohokrát došlo k situaci, kdy se spolu obě uvedená práva střetla, tedy na jedné straně zájem získání určité informace a proti ní stojící právo na její utajení. Řešit tento stav není pro soudy situace nijak snadná, Jednou převáží argument pro prioritu prvního práva, jindy se klade důraz na právo druhé, a jak se ukazuje, stanoviska, která platí dlouhá léta, se mohou pozvolně měnit, až se poznenáhlu objeví zcela nový přístup.

Právo na informace je v rovině personálních resp. individuálních omezení limitováno také ochranou osobních údajů. Tato ochrana je na veřejnoprávní úrovni realizována zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů (dále jen ZOOÚ), který mimo jiné stanoví každému subjektu, který určuje účel a prostředky zpracování osobních údajů, provádí zpracování a odpovídá za něj, povinnosti při zpracování osobních údajů a jednou z těchto povinností je i patřičná ochrana zpracovávaných osobních údajů podle §10 ZOOÚ podle

kterého: "Při zpracování osobních údajů správce a zpracovatel dbá, aby subjekt údajů neutrpěl újmu na svých právech, zejména na právu na zachování lidské důstojnosti, a také dbá na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a osobního života subjektu údajů." Součástí této ochrany práv fyzických osob je tedy i neposkytování informací jiným osobám, nestanoví-li zákon jinak nebo pokud s tím dotčená osoba nevysloví souhlas.

Omezení práva na informace lze vyčíst i z povinnosti správce údajů zpracovávat údaje toliko v souladu s jejich účelem, neboť účelem při zpracování osobních údajů bude jen zřídka jejich veřejné zpřístupňování a není-li tedy součástí povoleného účelu zpřístupňování zpracovávaných osobních údajů, nesmí správce údajů osobní údaje zpřístupňovat.

Sám správce nebo zpracovatel údajů je podle §13 ZOOÚ údajů povinen přijmout taková opatření, aby nemohlo dojít k neoprávněnému nebo nahodilému přístupu k osobním údajům, k jejich změně, zničení či ztrátě, neoprávněným přenosům, k jejich jinému neoprávněnému zpracování, jakož i k jinému zneužití osobních údajů. Takovým neoprávněným přístupem neoprávněným osobám by mohla být např. realizace práva na informace, která by ovšem nepožívala právní ochrany a byla by tudíž protizákonná.

Institut zpracování osobních údajů tak v sobě zároveň zahrnuje ochranu před jejich neoprávněným opatřováním a získáváním, tedy před právem na informace, které se v této oblasti dotýká oprávněných zájmů a práv jiných a z logiky věci ustupuje na druhé místo.

8. Prognóza a harmonizace problému

V rámci této práce není účelné navrhnout nějaká konkrétní opatření ohledně charakteru a rozsahu omezení základních práv v důsledku bezpečnostní situace, ale bude zajímavé sledovat, jak dopadnou legislativní opatření v USA, a také ve Spojeném království, která mohou v případě nezbytnosti inspirovat k podobným opatřením i v jiných demokratických zemích.

Ostatně již dnes existují v mnoha demokratických zemích právní úpravy, které zcela nesplňují přísné požadavky právní veřejnosti. Jedná se např. o právní instituty ochrany svědka, agenta provokatéra, fingoaného nákupu nebo možnost preventivního zadržení osoby. Tyto výjimečné prostředky a možnosti jsou ovšem aplikovány pod přísnou soudní kontrolou, a to ve vymezených případech nejtěžší trestné činnosti, jakou je organizovaný zločin, včetně terorismu.

K části mezinárodněprávních dopadů a dalších vlivů teroristických útoků z 11. září na světové společenství lze udělat pár závěrů. Na mezinárodní scéně se dostává nový nebezpečný „subjekt“ - mezinárodní terorismus - v nových pro celé lidstvo nebezpečných kvalitách, který musí být brán v úvahu při jednáních a rozhodování světového společenství.

Také záležitosti lidských práv musí být posuzovány prizmatem 11. září všude, kde dojde k obdobnému útoku. Otázka dodržování (beze zbytku) základních práv a mezinárodních konvencí je poplatná síle moci, která se stala předmětem útoku. Určitě neplatí doslova původní předpoklad vážně vyslovovaný krátce po útoku 11. září „nic nebude jako dřív“ a podobná prohlášení. K žádným zásadním převratným změnám v politice světového společenství nedošlo, pouze byly přemístěny priority ve prospěch bezpečnostních praktických opatření a došlo ke změnám v jejich rozsahu a účinnosti. Rovněž v národních legislativách nedošlo k výraznějším změnám. Ostatně i v dokumentu Společného euro-amerického ministerského prohlášení o boji proti terorismu z 20. září 2001 se uvádí, že cílem protiteroristických opatření není omezení práv obyvatel Evropské unie (a USA), ale naopak posílení jejich svobod a bezpečnosti. Přitom není vždy třeba přijímat nová opatření a zákony a postačí v maximální míře využívat stávající právní úpravy. Vzhledem k aplikaci dodatků smluv, rezolucí a Amsterodamské smlouvy jsou právní a bezpečnostní zázemí na dobré úrovni.

Se smyslem omezení práv na informace a jejich ochranu ve prospěch bezpečnosti státu a ochrany veřejného pořádku to již zdaleka není tak jednoznačné. Tím nechci tvrdit, že neexistují zájmy v rovině ochrany veřejného pořádku, které by si nezasloužily ohled (např. informace o probíhajícím trestním řízení) a které by neměly být sdělovány, nicméně např. v otázkách bezpečnosti státu bych toto omezení vykládal velmi restriktivně, neboť je tento pojem velmi snadno zneužitelný (jak nakonec praxe také potvrzuje) a zároveň má mnohdy ryze „orwellovský“ a charakter, který vytváří již zmíněnou atmosféru

tajnůstkářství a vytváření dojmu, že „stát“ má nějaké potřeby, což nakonec v důsledku znamená zejména omezování základních práv a svobod osob ve prospěch státu. Vytváření představ o tom, že existuje něco, co nazýváme "zájmem státu", je jedním z nástrojů iluze existence státu jako svébytné jednotky, což má v důsledku fatální dopad právě na základní práva a svobody a ochranu soukromí osob. Jsem tedy toho názoru, že by se s pojmem "bezpečnost státu" a "ochrana veřejného pořádku" v této informační rovině mělo nakládat nanejvýš opatrně a vždy by se měl tento pojem vykládat tak zúženě, jak je to jen možné.

9. Závěr

Závěrem je možno konstatovat, že i přes šíři tohoto tématu, je možné udělat v oblasti omezování a ochrany práv kvůli terorismu, jako příčiny bezpečnostní situace, několik závěrů, které by měly být logickým vyústěním této práce. Problematiku daného tématu není možno zcela shrnout, kvůli její nejednoznačnosti a neustálým změnám, ale doufám, že pro informační a studijní požadavky jsem téma z části vyčerpal.

Prvním zamyšlením zjišťujeme dva základní přístupy, tudíž i dvojí řešení tohoto problému. Nesmíme zapomenout, že tyto dva přístupy nejsou jednoznačné, ale že se navzájem z větší či z menší části prolínají:

1. Pojetí aplikované zvláště ze strany USA, spočívající v základní tezi - „s teroristy se nejedná, s teroristy se bojuje“, aplikující nekompromisní postoj k terorismu, zásadní odmítání jednání s teroristy a nepřipouštění tak žádných ústupků i za ceny omezování práv.

2. Koncepční pojetí „evropského“ typu, spočívající v zásadě na co největším, dodržování základních práv v souladu s Evropskou úmluvou o lidských právech, a potažmo i Chartou základních práv Evropské unie, a to i v případě boje s mezinárodním (světovým) terorismem v jeho vyhocené podobě po 11. září.

A zadruhé soudím, že kdyby americká veřejnost, i veřejnost v jiných zemích, byla svolná k určitému legálnímu omezení základních práv ve vztahu k boji proti mezinárodnímu terorismu, musely by být zřejmě dořešeny, některé nezbytné základní otázky, kterými jsou zvláště:

a) přijetí účinných kontrolních pák proti zneužití daných možností a prostředků hlavně ze strany policejních a zpravodajských služeb.

b) omezení by mělo být nejen účinné, ale i přiměřené a zároveň obsahující právní pojistky proti možnosti (nebezpečí) zneužití,

c) právní úprava omezující základní práva by měla být časově omezená na dobu, kdy nebezpečí, kvůli kterému vznikli podněty k omezování, trvá,

d) omezení by se měla vztahovat na vybrané trestné činy, přičemž by se mělo dbát toho, aby pravděpodobnost dotčení prostého občana byla minimální.

Nezbývá mi než dodat velmi trefný a dodnes platný výrok Johna Locka:

“Stát, založený na smlouvě společenské, omezuje na jedné straně přirozená práva člověka, aby je na straně druhé upevnil!“

10. Seznam literatury

Ústava ČR (části týkající se lidských práv) a Listina základních práv a svobod (úst. zák. č. 1/1993 sb. a č. 2/1993 Sb.)

Zákon o ochraně osobních údajů (a o změně některých zákonů), 4. dubna 2000, č. 101/2000 Sb., ve znění dle zákona č. 227/2000 Sb.

Úst. zák. č. 222/1999 Sb. o zajišťování obrany ČR

Občanský zákoník č. 40/60 Sb., Hlava II., Oddíl I., Ochrana osobnosti

Mates P., Ochrana osobních údajů, Karolinum, Praha 2002

Český helsinský výbor, Aktuální otázky ochrany lidských práv v České republice, Český helsinský výbor, Praha 2002

Hýbnerová S., Evropská ochrana lidských práv v dokumentech, Karolinum, Praha 2002

Lukášek L., Vývoj lidské dimenze (ochrany lidských práv a základních svobod) v komentovaných dokumentech, Oeconomica, Praha 2003

Pikna B. EU- vnitřní a vnější bezpečnost a ochrana základních práv, Linde, Praha 2002

Komárková B., Původ a význam lidských práv, SPN, Brno 1990

Hubálková E., Evropská úmluva o lidských právech a ČR, Linde, Praha 2003

Adamus V., Mezinárodní dokumenty o lidských právech, Linde, Praha 2000

www.mvcr.cz

www.vlada.cz

11. Přílohy

viz tištěná podoba